
Uzmanlar için Online Değerlendirme Rehberi

HAZIRLAYAN/ÇEVİRENLER

Uzm. Psk. Buğuş Subaşı*

Uzm. Psk. Çağla Fırat*

Uzm. Psk. Elçin Ökten*

KATKIDA BULUNANLAR

Uzm. Psk. Beliz Çelikbaş*

Dr. Öğretim Üyesi Gresa Çarkaxhiu Bulut

İçindekiler

Giriş	3
Online Değerlendirme Süreçleri Yürütecek Uzmanlar için Öneriler	5
Online Değerlendirme Yapılırken Nelere Dikkat Edilmeli?	12
<i>Değerlendirme öncesinde</i>	12
<i>Bilgilendirilmiş Onam</i>	13
<i>Değerlendirmeye başlarken</i>	13
<i>Değerlendirme sırasında</i>	14
Online Değerlendirme Uygulamasının Sonuçlarının Raporlanması	15
Kaynakça	16

Giriş

Geçtiğimiz 4 ayda ortaya çıkan ve hızla ilerleyen KOVID-19 salgını, dünyanın gündelik yaşam düzeninin oldukça farklılaşmasına ve ayak uydurulması gereken birçok değişikliğe neden oldu. Virüsün yayılmasını önlemek amacıyla başlatılan sosyal mesafe uygulamalarını destekleyebilmek adına birçok uzman klinik destek hizmetlerini uzaktan, tele-konferans uygulamaları aracılığıyla yapılan “Tele-psikoloji” düzenine taşıdı.

Aslında “Tele-psikoloji” uygulamaları, uzmanların salgın süreci öncesinde de tercih ettiği, özellikle şehir veya yurt dışında olan danışanlarıyla olan çalışmalarını yürütebilmek adına kullandıkları bir yöntemdir. Ayrıca, hem KOVID-19 salgını öncesinde hem de salgın süresince uzmanlar için rehber, online platform ve eğitim gibi birçok kaynak oluşturulmuştur. Ancak, salgın sürecinde sosyal mesafe uygulamalarından en çok etkilenen alanlardan biri yüz yüze yapılan, standart nöropsikolojik değerlendirmeler olmuştur. Bu süreçte birçok uzman değerlendirme uygulamalarını durdurmaya karar verse de, nöropsikolojik değerlendirmelere ihtiyaç devam etmektedir.

Tele-nöropsikoloji yeni bir alan olmamakla beraber, uzmanlar tarafından yaygın olarak tercih edilen veya uygulanan bir yöntem değildir. Ayrıca, henüz bu alandaki araştırmalar kısıtlı olduğundan ve daha çok veriye ihtiyaç duyulduğundan; uzmanlar uzaktan, online değerlendirme düzenine geçmekte tereddüt etmektedir. Brearly ve arkadaşlarının (2017) belirttiği üzere, uzmanların bu süreçte sıkça dile getirdikleri bir endişe “nöropsikolojik değerlendirmelerin standart uygulama prosedürlerinin olup normatif verilere dayanması, ancak bu normların tele-sağlık düzenine uyarlanabilmesi için yeterli ampirik verinin olmamasıdır” (s. 2). Bu nedenle, uzaktan yapılan değerlendirme sonuçlarının geçerliliği ve güvenilirliğinin incelenmesi oldukça önemli olacaktır.

Şu ana kadar uzaktan değerlendirmelerin geçerliliğini destekleyen araştırmaların büyük çoğunluğu, demans riskinin ölçülmesi veya demans varsa bilişsel yıkım düzeyinin belirlenmesi gereken geriatrik popülasyonlara odaklanmıştır (Yoshida ve ark., 2019; Cullum ve ark., 2006; Hildebrand ve ark., 2004; Montani ve ark. 1997). Kırsal kesimlerde veya sağlık merkezlerine uzak bölgelerde yaşayan hastaların bilişsel değerlendirmelerinin yapılamaması; bununla birlikte demans hastaları için seyahatin zorlayıcı olması gibi nedenlere bağlı olarak, uzaktan değerlendirmelerin uygulanabilirliğini inceleyen araştırmalar bu grupları temel almıştır (Morgan ve ark., 2009). Elde edilen sonuçlarda Mini Mental Durum İnceleme Testi başta olmak üzere, Hopkins Sözel Öğrenme Testi, Boston Adlandırma Testi, Saat Çizme Testi ve Sayı Dizisi Testi’nin uzaktan değerlendirme ortamında geçerliliği ve güvenilirliğini desteklenmiş ve bu testler için yüz yüze değerlendirmeyle uzaktan değerlendirme arasında

güçlü korelasyonlar olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, özellikle sözel yönergelere ve yanıtlara dayalı olan değerlendirmelerde, standart uygulamada elde edilen sonuçlarla uzaktan uygulamada elde edilen sonuçlar arasında istatistiksel bir fark olmadığı bulunmuştur (Cullum ve ark., 2014). Bu tür değerlendirmelerin (ör., WAIS-IV Sözcük Dağarcığı, Genel Bilgi) yapısı uzaktan değerlendirme düzeninden etkilenmeyeceğinden, uygulama sürecinde herhangi bir değişiklik veya uyarılama yapmaya gerek kalmayabilir. Ancak, fizik materyal ve bu materyallerin manipülasyonun içeren değerlendirmelerin veya alt testlerin (ör. Küplerle Desen) uzaktan değerlendirme ortamında uygulanabilirliği konusunda veriler oldukça kısıtlıdır. Bu değerlendirmelerin uzaktan uygulanabilmesi amacıyla uyarıldığı veya değiştirildiği durumlarda, yapılan değişiklikler nedeniyle yeni normlara ihtiyaç duyulabilir (Grosch, Gottlieb ve Cullum, 2011). Ayrıca, yukarıda belirtildiği üzere bu değerlendirmelerin geçerliliği ve güvenilirliği çoğunlukla geriatrik popülasyonları kapsamaktadır.

Çocuk ve ergen popülasyonların ve bu yaş gruplarına yönelik nöropsikolojik değerlendirmelerin uzaktan uygulanması üzerine ise henüz herhangi bir kapsamlı çalışma bulunmamaktadır. Ancak bu alanda yapılan ilk çalışmalardan birinde, Woodcock-Johnson Akademik Başarı Testleri'nin uzaktan uygulamasının standart, yüz yüze uygulamayla olan denkliği incelenmiş ve sonuçlar arasında herhangi bir değişkenlik olmadığı; bu değerlendirme için uzaktan uygulamanın güvenli bir alternatif olduğu görülmüştür (Wright, 2018). Diğer yandan, bu araştırmadaki en önemli faktörlerden biri, değerlendirme boyunca danışanın yanında bir "gözetmen" bulunmasıdır. Benzer bir şekilde, bu süreçte uzaktan değerlendirmeler için oluşturulan kaynakların birçoğunda, mümkünse danışanın yanında ona değerlendirme materyallerini sunacak ve olası kesintilerde yardımcı olabilecek bir "uygulayıcı" veya "gözetmen" bulundurulması önerilmektedir (IOPC, 2020). Çocuklarda uzaktan değerlendirmenin incelendiği bir başka alan ise Otizm Spektrum Bozukluğu'na yönelik değerlendirmeler olmuştur. Smith ve arkadaşları (2017), ebeveynlerin çocuklarının gelişimi hakkında bir ön-görüşme tamamlayıp sonrasında belli durumlarda (tek başına oyun oynama, başka çocuklarla oyun oynama vb.) kısa videolarını çekerek değerlendirilmesi için uzmana iletebildikleri NODA (Naturalistic Observation Diagnostic Assessment; Nazneen ve ark., 2015) uygulamasından elde edilen sonuçları; yüz yüze değerlendirme görüşmeleriyle karşılaştırmışlardır. NODA üzerinden eve yüz yüze değerlendirmelerde elde edilen sonuçların oldukça uyumlu olduğu bulunmuş ve NODA vb. araçların tanı desteklemek amacıyla kullanılabilmesi öne sürülmüştür (Nazneen ve ark., 2015).

Uzaktan, online nöropsikolojik değerlendirme uzmanlar için henüz çok yeni ve belirsizlik içeren bir alan olmakla beraber, birçok faydası bulunmaktadır. Ancak, güvenilirlik ve geçerlilik ile ilgili endişeler, uzmanın değerlendirme sürecinde danışanı tamamen

gözlemlememesi ve bu tarz değerlendirmeler için normların oluşturulmamış olması, uzaktan değerlendirme uygulamalarına geçişi engellemektedir (Feenstra ve ark., 2016). Özellikle bu süreçte hizmetlerin devam edebilmesi için bu alanda araştırmaların artması ve daha fazla veri elde edilmesi gerekecektir.

Biz çalışmalarımızda, özellikle salgın koşullarında “gözetmen” gerekliliğini azaltmayı veya yönergeleri uygulama için yardımcı olacak gözetmenin yerine geçebilecek aile üyesi ya da ev öğretmeni ile çalışarak değerlendirmeyi yapabilmeyi amaçlıyoruz. Nöropsikolojik testlerdeki hedefe göre özellikle “cross-battery” uygulamalar konusundaki deneyim ile tasarlanmış testlerin, uygulama sınırlılıkları olan standart testlerin yerini özellikle klinik amaçlarla kullanıldığında tutacağını düşünüyoruz.

Kendi uygulamalarımızda gördüğümüz, belli yönergelere göre ailelerin ve okulların çektiği kısa videolar ile Autism Diagnostic Interview (ADI) benzeri görüşmelerden elde edilen bilgilerin Güzel Günler gelişim ve sağlık geçmişi envanteri, ABC Davranış Ölçeği ve Vineland gibi uyum ve gelişim ölçekleri ile birleştirilmesi uzaktan değerlendirmelerde tanı için değerli bir veri tabanı oluşturmakta; uzaktan değerlendirmelerin hızlı, kesin ve tedavi planlamasına dönük tanısal bilgi vermesini sağlamaktadır. Dil ve sosyal duygusal gelişim ölçümlerinin “tele-nöropsikoloji” yöntemleri ile yapılması ile bu değerlendirmenin derinliği daha da artabilir, ancak standartlar henüz tam oluşmamıştır.

KOVID-19 Süreci Boyunca Online Değerlendirme Süreçleri Yürütecek Uzmanlar için Öneriler

Amerikan Psikoloji Derneği (APA) tarafından 03.04.2020 tarihinde yayınlanan önerilerin çeviri ve uyarlamasıdır.

Son haftalarda ruh sağlığı ve sağlık hizmetleri uzmanlarının çoğu, klinik uygulamaları COVID-19 krizinin getirdiği sosyal mesafe kurallarına uyarlamak amacıyla bir araya geldi. Bununla birlikte, ağırlıklı olarak uzman ile danışan arasındaki sözlü etkileşime dayanan klinik hizmetlerin büyük bir kısmı, danışanlarla yüz yüze etkileşimin devam edebilmesi için online telekonferans uygulamalarına dayanan bir uzaktan hizmet modeline geçti.

Online düzene geçmek ve alışık olduğumuz süreçleri yeni düzene göre uyarlamak, özellikle belirli uygulama standartları olan ve yüz yüze yapılması gereken değerlendirmeler için zorlayıcı olacaktır. Bu dönem boyunca çoğu uzman tedbirli davranarak değerlendirme uygulamalarına ara vermeyi tercih edecektir. Ancak, bazı uzmanların ihtiyaç dahilinde, aciliyet teşkil eden ve devam edilmesi gereken değerlendirme süreçleri olabilir. Bu süreç boyunca

oluşturulan ve geliştirilmeye devam eden kaynakların çoğu psikoterapiye odaklı olduğundan, online değerlendirme süreçleri için de bir rehber oluşturulması oldukça faydalı olacaktır.

Yayınevleri bu süreçte ortaya çıkan online uygulama ihtiyaçlarına yönelik yeni yöntemler geliştirmeye başladı (örneğin, online platformlar oluşturulması veya danışanın değerlendirme araçlarına bir link aracılığıyla ulaşabilmesi gibi). Ancak özellikle bilişsel, nöropsikolojik ve (otizm taramaları gibi) tanısal değerlendirmeler; şu an sürdürülen sosyal mesafe, izolasyon ve evde kalma gibi uygulamalardan fazlasıyla etkilenmektedir. Çünkü bu tür değerlendirme yöntemleri uzmanla danışan arasında standardize edilmiş diyaloglar, yüz yüze etkileşim, fiziksel materyallerin kullanımı, danışanın değerlendirme ortamındaki duygu ve davranışlarının klinik gözlemi gibi çeşitli prosedürlere dayanmaktadır.

Aşağıda sunulacak öneriler, salgın ve sosyal mesafe süreci boyunca psikolojik değerlendirme hizmetleri veren uzmanlara yardım etme amacıyla oluşturulmuştur; normal koşullar altında gerçekleşecek rutin uygulamaları desteklemek amaçlı değildir. Yani, yüz yüze değerlendirmelerin tekrar uygulanabilir hale geldiği durumda, buradaki öneriler standardize uygulama yöntemlerini geçersiz kılmayacaktır. Buradaki amaç, daha önce hiç benzerini yaşamadığımız bu belirsiz dönemde psikolojik değerlendirme hizmetlerinin devamını sağlamaya çalışmaktır.

Bilişsel, nöropsikolojik ve diğer uzman-danışan etkileşimi gerektiren değerlendirme araçlarının uzaktan ve online platform formatındaki denkliği hakkında yapılan araştırmalar ve bu araştırmaların sonuçlarının oluşturduğu veri tabanı son derece yeni bir alandır. Bununla birlikte, kontrollü koşullar altında gerçekleştirilen çalışmalarda olası bir denklige işaret eden sonuçlar elde edilmiştir. Ancak bu çalışmalara devam edilmesi ve daha fazla veri toplanması gerekmektedir. Bu nedenle, aşağıdaki öneriler yüz yüze uygulamalarla online uygulamalar arasındaki denklik hakkında kesin bir sonuç vermeden, psikolojik destek hizmetlerinin devamını ve sürekliliğini hedeflemektedir. Yapılan online değerlendirme sonucunda elde edilen sonuçların geçerliliği, raporlarda açıkça ele alınmalıdır.

Burada verilen önerilerin tümü bir arada ele alınmalıdır. Yani, uzmanların değerlendirme yöntemlerini uyarlayabilmeleri için sadece tek bir öneriyi değil, verilen tüm önerileri dikkate almaları gerekmektedir.

Bu önerilerin amacı, mevcut sosyal mesafe uygulamaları dahilinde mümkün olan en sağlıklı değerlendirme sürecini sağlamaktır; bu nedenle, bazı standart uygulama yöntemlerinin değiştirilmesi gerekecektir. Uygulama yöntemlerinde yapılacak değişiklikler, değerlendirme sonuçlarının nasıl etkilenebileceği dikkate alınarak yapılmalıdır. Uygulayacakları standart değerlendirmeler hakkında kapsamlı olarak eğitim almış

psikologların, online platformlara uygun olacak şekilde düzenlenmiş değerlendirme yöntemlerini önce danışanları dışında kişilere (meslektaş vb.) uygulayarak hazırlanmaları gerekir.

- 1. Değerlendirmenin güvenliğini göz önünde bulundurun.** Sosyal mesafeyi sağlamak için test materyallerinin ve prosedürlerinin değiştirilmesi ile ilgili bazı çözümler yaratılmış olsa da, bu değişikliklerin test güvenliğini dikkate alarak yapılması gerekir. Materyalleri (yanıt kitapçıkları, WISC'in küpleri vb.) danışanınıza göndermek, yayınevleri onaylamadığı sürece mevcut durumda uygulanabilecek bir çözüm değildir. Bunun yerine ekranınızı paylaşmak gibi yöntemler geliştirmek, test güvenliğini korumak için daha etkili bir çözüm olacaktır.

Danışanınızın değerlendirme sırasında ekran veya ses kaydı alması vb. durumlar kontrolünüz dışında olabilir. Ancak bu tarz durumların olması, değerlendirme malzemelerinin fotokopisinin çekilmesi ihtimaline kıyasla oldukça azdır.

- 2. Mevcut malzemelerle elinizden gelenin en iyisini yapmaya çalışın.** Online değerlendirme için kullanacağınız teknolojik araç (bilgisayar, tablet vb.) ve uygulamaları (Zoom, Skype vb.) tam olarak nasıl kullanacağınızı bildiğinizden emin olun. Her iki tarafta da internet bağlantısının güçlü olduğundan, sizin Wi-Fi'nızın güvenilir olduğundan ve kullandığınız platformun farklı işlevlerini bildiğinizden emin olun. Bunlarla birlikte, bu platformu ve farklı özelliklerini (ekran paylaşma, tahta gibi) kullanarak nasıl rutin değerlendirme sürecine mümkün olduğunca en yakın şekilde bir online değerlendirme yapabileceğiniz hakkında detaylıca düşünün.

Bunlara ek olarak her uzmanın değerlendirme öncesinde danışanının yaşı, ruh sağlığı, genel sağlık durumu, değerlendirme araçlarına ulaşmada herhangi fiziki engel vb. özellikleri/durumları göz önünde bulundurması gerekir. Ayrıca, değerlendirme oturumlarının sürelerine de dikkat edilmelidir. Her birimiz ekran başında oldukça fazla zaman geçirebilsek de, bu zamanın tümünü değerlendirme tarzı çalışmalarla geçirmediğimizi unutmamak gerekir. Bu nedenle, online değerlemenin limitlerini belirlemeniz ve online değerlendirme uygulamasının danışanınıza (başvuru veya yönlendirme sebebi, danışanın mizacı ve tercihleri vb. faktörleri dikkate alarak) uygun olup olmadığını belirlemeniz oldukça önemli olacaktır.

Elinizden geldiğince online uygulamayı standart, yüz yüze yapılan değerlendirme uygulamalarına yakın tutmaya çalışın. Örneğin, değerlendirme süreci öncesinde mutlaka danışanınızla ilişki kurmaya ve terapötik uyumu sağlamaya özen gösterin.

Özellikle zeka testleri gibi performans dayalı değerlendirmelerde, gerektiği anda müdahale edebilmemiz ve alt testler boyunca danışanın performansını etkileyen bir durum olup olmadığı hakkında bilgi edinebilmemiz için değerlendirme öncesinde gözlem yapmak gerekir.

Öz-bildirim (self-report) gerektiren ölçek ve değerlendirmelerde uzmanla danışan arasında etkileşimi sağlayan ana unsur, uzmanın değerlendirme başlangıcında danışana verdiği yönergelerdir; danışan sonrasında değerlendirmeyi sessiz bir odada kendi başına tamamlar. Ancak, bu tarz değerlendirmeleri online olarak uygularken, öncelikle değerlendirmeyi tamamlayanın danışanın kendisi olduğundan ve değerlendirmeyi dikkat çeldiricilerden (diğer aile bireyleri, evcil hayvanlar, televizyon vb.) uzak bir ortamda tamamladığından emin olmanız gerekir.

Bazı platformlarda bulunan ekran paylaşma özelliği, danışanınızın sizin ekranınızda açık olan pencereleri görmesini sağlar. Ayrıca, bu tarz platformlar uzaktan kumanda özelliği de içerir; buysa danışanınızın sizin farenizi kontrol edebilmesini sağlar. Bu özellikleri kullanarak danışanınızın formları (sizin bilgisayarınızı kullanıyormuş gibi) kendi bilgisayarından doldurmasına yardımcı olabilirsiniz.

- 3. Değerlendirmede sonucunda elde edilen verilerin kalitesine dikkat edin.** Şu ana kadar standart, yüz yüze değerlendirmelerle online, uzaktan değerlendirmeler arasındaki denklik konusunda yapılan araştırmalar ve ortaya çıkan veriler oldukça sınırlıdır. Değerlendirme sonucunda elde ettiğiniz verilerin kalitesini ölçebilmemiz için, danışanınızın performansının altında yatan süreçleri ve bu süreçlerin alternatif bir değerlendirme uygulamasından nasıl etkilenebileceği konusunda düşünmeniz faydalı olacaktır.

Örneğin, çoğunlukla konuşma ve işitmeye dayalı oldukları için sözel alt testler uygulama yönteminin değişiminden oldukça az etkilenecektir. Diğer yandan, sözel olmayan/görsel alt testler değişikliklerden fazlasıyla etkilenebilir. Yapacağınız her alt test için elde edeceğiniz sonuçların, uygulama yönteminin değişiminden ne kadar etkileneceğini düşünmeniz gerekir. Örneğin, danışanınızın bilgisayarının ekran görüntü kalitesinin düşük olması (bulanıklık olması vb.) performansını olumsuz etkileyebileceğinden, bu durumun sözel olmayan/görsel alt testleri uygulamadan önce dikkate alınması gerekir.

Elde edilen verilerin kalitesi göz önünde bulundurulurken, yapılacak değişikliklerin değerlendirmenin geçerliliğini ne kadar etkileyebileceğini de unutmamak gerekir. Hiçbir uzman danışanın becerileri veya işlevselliği hakkında, bunları temsil edemeyecek derecede geçersiz verilere dayanarak karar vermemelidir. Bu nedenle, her danışan için (1) değerlendirmeyi online yapmanın, (2) ölçülmek istenen becerileri inceleyen ve online uygulamaya uygun alternatif başka değerlendirmeler kullanmanın veya (3) yüz yüze uygulanana kadar bekleme gibi seçenekler arasından hangisinin en uygun olduğunu belirlemek oldukça önemli olacaktır.

- 4. Değerlendirmenin ve alt testlerin yerine geçecek alternatifler hakkında detaylıca düşünün.** Elbette şu anki düzende, online değerlendirme formatında uygulanması mümkün olmayan değerlendirme ve alt testler olacaktır. Örneğin, Wechsler testlerinden Küplerle Desen alt testini düşünün. Blokları danışanlara göndermeden (ve daha sonra hem danışanın yüzünü hem de ellerini veya masasını görebilmek için birden fazla kamera açısı kullanmadan), bu alt testin şu anda uygulanması pek mümkün değildir. Bu, benzer malzemeler içeren diğer alt testler veya değerlendirmeler için de geçerlidir.

Ancak, benzer bilişsel süreçleri benzer şekillerde inceleyen başka alt testler veya değerlendirmeler uygulayabilirsiniz. Örneğin, Wechsler değerlendirmeleri küp kullanılmasını gerektirmeyen, Görsel-Mekansal veya Algısal Akıl Yürütme İndekslerini daha geniş bir şekilde inceleyen alternatif alt testler içerir. Ek olarak, mevcut alt testlerden biri kullanılmadığında değerlendirmeye görsel-motor entegrasyon becerilerini inceleyen farklı bir alt test eklemek, elde edilecek bilgi miktarını artırabilir.

Unutmayın ki birden fazla beceriyi inceleyen, çok yönlü değerlendirmelerde en sağlam ve anlamlı sonuçlar alt alanlardan ziyade, genel (“tüm ölçek”) indekslerden elde edilir (bkz. McGill ve ark., 2018). Yani, alt testler arasındaki bireysel varyasyonlar yararlı ve bilgilendirici olsa da, genellikle klinik olarak en güvenilir veriler indeks puanlarıdır. Bu, elde edilen verilerle ilgili yaşanan küçük çaplı sorunların (5. öneri de dikkate alınarak) genel skoru anlamlı, yıkıcı veya önemli bir düzeyde etkilemeyecek şekilde; kısmen bir etkilerinin olduğu anlamına gelir.

- 5. Sonuçları yorumlarken güven aralıklarını genişletin.** Psikolojik değerlendirmeler, danışanın skorlarının (hata payı da göz önünde bulundurularak) bireysel durumunu ve

içinde bulunduğu koşulların (başvuru sebebi, çevresel faktörler vb.) da dikkate alınarak uzmanın klinik açıdan yorumlamasını gerektirir.

Hiçbir durumda bir değerlendirme sonucu tek başına (değerlendirme en uygun şartlarda tamamlanmış olsa bile) uzmanın danışan hakkında klinik bir yargıda bulunması için yeterli değildir. Uzmanlar klinik görüşlerini oluştururken, değerlendirme sonuçlarını danışanın güncel durumu, geçmişi ve kültürel etkenler vb. faktörleri de göz önünde bulundurarak yorumlamalı ve bunlara göre klinik bir karara varmalıdır.

Standart olmayan değerlendirme uygulamalarından ortaya çıkan sonuçların da değerlendirmeye dahil edilmesi hata payının genişlemesine neden olur. Değerlendirme süresince, sonuçlar yorumlanırken ve rapor yazılırken, genişletilen güven aralıklarını ve değerlendirmedeki olası hata paylarını açıkça bir şekilde belirtmek oldukça önemlidir.

Güven aralıklarına ilişkin olarak, bilişsel ve diğer değerlendirmelerin sonuçlarının, kişinin altta yatan becerileri, özellikleri ve işleyişinin bir temsili olduğunu unutmamak gerekir. Hiçbir değerlendirme sonucu altta yatan süreçleri %100 doğruluk payıyla açıklayamaz.

Değerlendirme sonuçlarının ve elde edilen verilerin mükemmel olmadığını ve en iyi ihtimalle incelenmek istenen becerilere benzer bir tablo ortaya çıkardıklarını ve hata payı içerdiklerini unutmayın. Bu nedenle (yukarıdaki önerileri de göz önünde bulundurarak) online uygulamada elde edilen değerlendirme sonuçlarını kişinin profilini yansıtan geniş tablo içerisinde yer alan tek bir veri olarak yorumlayın.

6. Standart psikolojik değerlendirme uygulamalarında dikkate alınan etik ilkeleri uygulayın. APA'in etik kodunun altında yatan ilkeler iyilik yapma, zarardan kaçınma, çalışmalarımıza inanmaz ve odaklanma gibi temellere dayanır. İçinden geçtiğimiz bu kriz döneminde de bu etik ilkeler aynı kalacaktır.

Bu, onam sürecinin kapsamlı ve açık olmasıyla beraber sürekliliğinin sağlanmasını da içerir. Online psikolojik değerlendirme yapılırken çeşitli zorluklar ortaya çıkabilir; bu nedenle olası zorluklar hakkında danışanlarla açıkça konuşulmalıdır. Danışanların mümkünse süreç öncesinde veya süreç içerisinde olası kesintiler ve online değerlendirmenin olası kısıtlamaları hakkında bilgilendirilmelidir.

Ayrıca, online değerlendirme, psikologların büyük çoğunluğunun aşına olmadığı bir alan olduğundan, mümkünse süreç öncesinde danışmanlık/süpervizyon alınması önemlidir. Teknolojik platformlar üzerinde çalışan bir uzmana danışmak mümkün olmasa da, süreç hakkında meslektaşlarınızla konuşmanız faydalı olacaktır.

Ek olarak, bu süreç boyunca eşitsizlik, farklılık ve çeşitlilik gibi konulara da dikkat edilmelidir. Online değerlendirmenin gerektirdiği teknolojik araçlar ve kesintisiz internet bağlantısına erişimin ötesinde, danışanların teknolojik bilgi seviyesi de ağırlıklı olarak online uygulamaların kullanılması gereken alt testlerdeki performanslarını etkileyebilir.

Örneğin, bir alt test danışanın bilgisayar kullanmasını gerektirdiğinde, performansın (hız, doğruluk gibi) nasıl etkilenebileceğine ek olarak, bilgisayarlarla daha az deneyime sahip olabilecek daha dezavantajlı gruptaki danışanların performanslarının nasıl etkilenebileceği hakkında da düşünmeniz gerekir. Henüz bu konu hakkında araştırma olmamasına rağmen, belirli değerlendirmelerde değişik gruplar arasındaki sistematik farkların online değerlendirme formatında daha da belirginleşmesi mümkündür.

Son olarak, değerlendirme uygulamaları değiştirildiğinde, bu değişikliklerin sonuçları nasıl etkileyebileceğini değerlendirme raporlarında ve geri bildirim görüşmelerinde açıkça belirtmek önemlidir. Değerlendirmenin yapıldığı yeni koşullarla birlikte, verilerin bu değişikliklerle bağlı olarak nasıl yorumlanıp diğer verilerle nasıl bütünleştirildiği ile ilgili şeffaf olmak da önemli olacaktır.

Sosyal mesafe, evde kalma ve karantina gibi uygulamaların sürdüğü bu kriz döneminde, uzmanların psikolojik değerlendirme süreçlerini askıya almaları en iyisi olacaktır. Bununla birlikte, bu dönemin ne kadar devam edeceği konusundaki belirsizlik ve (mevcut koşullardaki kısıtlamalara rağmen) birçok kişinin değerlendirmeye ihtiyacı olabileceği ihtimali göze alınarak; uzmanlara online değerlendirme süreçlerini en iyi nasıl yönetebilecekleri konusunda yol göstermek amacıyla bu öneriler yazılmıştır.

Uygulama yöntemleri mümkün olduğunca değerlendirme kılavuzlarında belirtilen standart uygulamalarla aynı olmalı veya en azından bu uygulamalara benzer olacak şekilde uyarlamalar yapılmalıdır. Bu şekilde yapılmasının mümkün olmadığı durumlarda, uzmanların süreçten elde edilebilecek en verimli sonuçları alabilmek için fikir üretmeleri; sonuçları

yorumlayıp diğer bilgilerle birleştirirken, içinde bulunulan durumu dikkate alıp uzman görüşlerini kullanarak sonuca varmaları gerekecektir.

Online Değerlendirme Yapılırken Nelere Dikkat Edilmeli?

Örgütler Arası Uygulama Komitesi'nin (The Inter-Organizational Practice Committee, IOPC) 30.03.2020 tarihinde yayınladığı rehberin çeviri ve uyarlamasıdır.

Değerlendirme öncesinde:

- Online nöropsikolojik değerlendirme birçok danışan için uygun olmayabilir. Bu nedenle, sürece başlamadan önce danışanınızın klinik ve bilişsel durumunun online nöropsikolojik değerlendirmeye uygun olup olmadığını belirlemeniz gerekir. Bu, özellikle değerlendirme için yönlendirilen ve online değerlendirme sürecini doğrudan etkileyebilecek bilişsel, davranışsal veya duyuşsal zorlukları olan danışanlar için önemlidir.
- Değerlendirme sırasında danışanınıza yardım edecek ve onu yönlendirecek bir “uygulayıcıya” (ebeveyn veya başka bir bakım veren) gerek olup olmadığını belirleyin. Uygulayıcının rolünü ve yapması gerekenleri değerlendirme öncesinde belirleyin ve değerlendirme öncesinde birlikte bunların üzerinden detaylıca geçin. Uygulayıcıyla konuşurken sınırları net bir şekilde belirlemeniz önemli olacaktır; burada rolleri online değerlendirme sürecini kolaylaştırmaktır (kesinti vb. durumlarda yardımcı olmak gibi). Danışanın performansını arttırmak veya skorlarını yükseltmek için ipucu vermenin kesinlikle uygun olmayacağını vurgulayın.
- Danışanınızın online değerlendirme için gerekli olan araçlara (bilgisayar, tablet, internet bağlantısı vb.) sahip olacağını varsaymamanız gerekir. Bu nedenle, değerlendirme süreci öncesinde gerekli araçlara ve uygulamalara erişimi olup olmadığını belirleyin.
- Değerlendirme öncesinde danışanınıza (ya da ebeveynlerine) değerlendirme için sessiz ve dikkat dağıtıcılardan uzak bir alana ihtiyacı olacaklarını belirtin. Danışanınızın evde böyle bir alanı olmayabilir. Bu durumda, belirleyeceğiniz uygulayıcıyla değerlendirme sırasında televizyonu kapatmak, telefonları sessize almak, (varsa) evcil hayvanları odadan çıkarmak ve diğer aile üyelerini başka bir odaya gitmeleri için yönlendirmek konusunda konuşabilirsiniz.
- Değerlendirme öncesi bir “ön-oturum” düzenleyin. Bu oturumda değerlendirme seanslarının nasıl geçeceği, neler yapılacağı ve olası kesintilerde (internet vb.) neler yapacağınız hakkında danışanınızı bilgilendirin.

Bilgilendirilmiş Onam:

- Online değerlendirme süreci danışanın (veya ebeveynlerinin, bakım verenlerinin) anlayabileceği bir şekilde; açık ve net bir dille açıklanmalıdır. Danışan hem yazılı hem de sözlü olarak bilgilendirilmeli, onam her iki şekilde de alınmalıdır.
- Standart değerlendirme uygulamaları, online değerlendirmeye uygun olacak şekilde değiştirilecektir ve yapılan değişiklikler sonuçları etkileyebilir. Bu, sonuçlara (ve bunlara bağlı olarak verilecek önerilere) olan güveni azaltabilir.
- Online değerlendirme uygulamalarında (özellikle küçük yaşta çocuklar için) ebeveyn gibi üçüncü bir kişinin bulunmasının (bununla birlikte, biri tarafından izlemenin performans üzerinde olan etkisi) da sonuçlar üzerinde bir etkisi olabilir.
- Online değerlendirme uygulamaları, kültürel veya dilsel olarak farklı popülasyonlardan gelen, tercüman gerektiren veya teknolojiyle deneyimin sınırlı olduğu kişilerle yapıldığında; göz önünde bulundurulması gereken hata oranları artabilir.
- Online değerlendirmede elde edilen nitel veriler ve davranış gözlemler, standart ve yüz yüze yapılan değerlendirme uygulamalarına kıyasla daha az olacaktır. Bu durum, elde edilen klinik verinin içeriğinin kısıtlanmasına neden olabilir.
- Online değerlendirme, gizlilik açısından ek riskler oluşturabilir.

Değerlendirmeye başlarken:

- Değerlendirme sürecinin kayda alınması test güvenliğini sağlamada zorluklar yarattığı ve bazı yayınevleri tarafından özellikle yasaklandığı için, değerlendirme oturumunun başında kullandığınız platformun kayıt özelliğini devre dışı bırakın. Örneğin, Zoom uygulamasının “Ayarlar” kısmında kayıt özelliğini devre dışı bırakma seçeneği vardır.
- Değerlendirmeye başlamadan önce danışanın kimliğini ve iletişim bilgilerini doğrulayın, gizlilik ilkesi ve kayıt almaya yönelik kuralların üzerinden geçin. Kendi bilgisayarınızdaki uygulamaların bildirimlerini kapatın (gerekirse danışanınızı da aynısını yapması için yönlendirin).
- Özellikle küçük yaşta danışanlarınız için, değerlendirme seanslarını ebeveynleri eşliğinde başlatın ve bitirin. Danışanınız 18 yaşından küçükse veya yetişkin denetimine ihtiyaç duyuyorsa, ebeveynlerine evde kalmaları gerektiğini (veya danışanınızın bulunduğu alandan çok uzaklaşmamalarını) hatırlatın. Seansın başında veya boyunca ebeveynine ulaşmanızı gerektiren bir duruma hazırlık olarak, ebeveynin iletişim bilgilerini alın. Ebeveynin de sizin telefon numaranıza (ve diğer iletişim bilgilerinize) sahip olduğundan emin olun.
- Danışanın, olası dikkat dağıtıcı eşyalar için bulunduğu alanı taramasına yardımcı olun. Danışanınızın kullandığı cihaza bağlanan kulaklıklar, dikkat dağıtıcı bazı unsurların

(dışarıdan gelen diğer sesler gibi) ortadan kaldırılmasına yardımcı olabilir. Ayrıca, değerlendirme sırasında kendi yüzlerini görerek dikkatlerinin dağılmaması için, ekrandan kendi görüntülerini gizlemeleri için de yönlendirebilirsiniz.

- Mümkünse, danışanınızın online değerlendirme için gereken tüm malzemelere sahip olduğundan emin olun. Bazı alt testlerin materyalleri sağlanmışsa (kitapçıkları ayrı zarflara koyarak evlerine göndermek gibi), danışanınıza seans sırasında yönergeler verilinceye kadar bunları açmamaları veya incelememeleri gerektiğini söyleyin. Materyallerin size hızlı ve kolayca geri gönderilebilmesi için, kargo ücretini önceden ödeyebilir ve kendinden adresli zarflar gönderebilirsiniz.

Değerlendirme sırasında:

- Takip etmeniz ve belgelendirmeniz gereken bazı durumlar:
 - Bağlantıda kopukluk, görüntü veya sesin kesilmesi, videoda duraklama/ağırlaşma gibi teknolojik problemler
 - Dışarıdan gelen sesler, aile üyelerinin veya evcil hayvanların odaya girmesi gibi çevresel kesintiler ve dikkat dağıtıcı etkenler
 - Danışanınızın online değerlendirme sürecine uyumunu ve katılımını zorlaştırabilecek bazı özellikleri (ör., duyuşsal, motor veya ifadeşel zorluklar gibi)
- Değerlendirme materyallerini kameranızdan göstermek yerine, kullandığınız platformun ekran paylaşma (Screen Share) özelliğinden yararlanın. Bu süreçte birçok yayınevi değerlendirme materyallerinin dijital formatta kullanımını sağlamaya başladı.
- Online değerlendirmede materyallerin sunumu, bazı araçların kullanılmasıyla kolaylaştırılabilir (kitapçıkları bir panoya asarak göstermek yerine tablet veya telefon standı kullanmak gibi).
- Sizin bilgisayarınızdan yapılması gereken değerlendirmelerde, danışanınıza (veya yanındaki uygulayıcıya) değerlendirmeyi tamamlayabilmeleri için Ekran Paylaşımı ve Uzaktan Kontrol (Share Screen-Remote Control) özelliğini, sizin ekranınız ve fareinizi nasıl kontrol edebileceklerini gösterin. Bu tür değerlendirmeler boyunca tetikte olmanız ve danışanınız değerlendirmeyi tamamladıktan hemen sonra uzaktan kontrol özelliğini devre dışı bırakmanız gerektiğini unutmayın.
- Değerlendirme boyunca danışanınızın bilgisayarınızı kontrol edebildiği durumlarda, hiçbir koşulda bilgisayarınızın başından ayrılmayın ve danışanınızı gözetimsiz bırakmayın. Bu, kişisel ve profesyonel dosyalarınıza yönelik bir güvenlik riski doğurur. Danışanınızı, kamerasını ne yaptığını tam olarak görebileceğiniz ve değerlendirme süresince davranışsal gözlemler yapabileceğiniz şekilde ayarlaması için yönlendirin.

Online değerlendirmede yapacağınız gözlemlerin, yüz yüze değerlendirmelerde yapacağınız gözlemlere kıyasla daha kısıtlı olabileceğini unutmayın.

- Çoklu Ekran Kullanımı: Eğer mümkünse, farklı monitörler kullanarak danışanınızın görüntüsünü ve takip ettiğiniz değerlendirme kitapçığını ayırın.
- Değerlendirme tamamlandığında seansı sonlandırmak için danışanınızdan ebeveynini tekrar odaya çağırmasını isteyin. Gerekirse ebeveyni telefonla arayabilirsiniz.

Online Değerlendirme Uygulamasının Sonuçlarının Raporlanması

Online uygulamadan elde edilen nöropsikolojik değerlendirme raporlarında, standart dışı uygulamaların getirdiği sınırlamaları, bunların sonuçlar ve verilen öneriler üzerindeki potansiyel etkisi açıkça belirtilmelidir.

- Örneğin, “Standart uygulamayı engelleyen durumlar sebebiyle, bu değerlendirme online değerlendirme yöntemleri (yönergelerin ve materyallerin video konferans uygulaması üzerinden sunulması ve bu uygulama aracılığıyla gözlemlenmesi) kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu değerlendirmelerin standart uygulaması, danışan ve uzmanın yüz yüze etkileşimini içerir. Değerlendirme süreçlerinde standart dışı uygulama yöntemlerinin kullanılmasının etkilerini inceleyen araştırmaların sayısı kısıtlıdır. Ancak, bu değerlendirmede kullanılan yöntemler, olabildiğince standart uygulamaya uygun ve benzer bir şekilde uyarlanmış. Sonuçlar yorumlanırken bu durumun göz önünde bulundurulması gerekmektedir.”

Bununla birlikte, online değerlendirme sürecinde kullanılan platformların ve değerlendirmelerde yapılan uyarlamaların veya değişikliklerin de (her alt testin nasıl uygulandığı belirtilecek şekilde) rapora dahil edilmesi gerekir.

Kaynakça

- Brearly, T.W., Shura, R.D., Martindale, S.L., Lazowski, R.A., Luxton, D.D., Shenal, B.V., and Rowland, J.A. (2017). Neuropsychological test administration by videoconference: A systematic review and meta-analysis. *Neuropsychology Review*, 27(2), 174-186.
- Cullum, C., Hynan, L., Grosch, M., Parikh, M., & Weiner, M. (2014). Teleneuropsychology: evidence for video teleconference-based neuropsychological assessment. *Journal of the International Neuropsychological Society*, 20(10), 1028–1033. doi:10.1017/S1355617714000873.
- Cullum, C. M., Weiner, M. F., Gehrman, H. R., & Hynan, L. S. (2006). Feasibility of telecognitive assessment in dementia. *Assessment*, 13(4), 385–390
- Feenstra HE, Vermeulen IE, Murre JM, Schagen SB. Online cognition: factors facilitating reliable online neuropsychological test results. *Clin Neuropsychol*. 2017;31(1):59–84. doi:10.1080/13854046.2016.1190405
- Grosch, M. C., Gottlieb, M. C., & Cullum, C. M. (2011). Initial practice recommendations for teleneuropsychology. *The Clinical Neuropsychologist*, 25(7), 1119–1133. doi:10.1080/13854046.2011.609840.
- Hildebrand, R., Chow, H., Williams, C., Nelson, M., & Wass, P. (2004). Feasibility of neuropsychological testing of older adults via videoconference: Implications for assessing the capacity for independent living. *Journal of Telemedicine and Telecare*, 10, 130–134.
- Interorganizational Practice Committee [IOPC]. (2020). Recommendations/guidance for teleneuropsychology (TeleNP) in response to the COVID-19 pandemic. Retrieved March 30, 2020, from <https://static1.squarespace.com/static/50a3e393e4b07025e1a4f0d0/t/5e8260be9a64587cfd3a9832/1585602750557/Recommendations-Guidance+for+Teleneuropsychology-COVID-19-4.pdf>
- Montani C., Billaud N., Tyrrell J., Fluchaire I., Malterre C., Lauvernay N., Couturier P., Franco A. (1997). Psychological impact of a remote psychometric consultation with hospitalized elderly people. *J Telemed Telecare*, 3(3):140-5.
- Morgan DG, Crossley M, Kirk A, D’Arcy C, Stewart N, Biem J, Forbes D, Harder S, Basran J, Dal Bello-Haas V, McBainL(2009) Improving access to dementia care: Development and evaluation of a rural and remote memory clinic. *Aging Ment Health* 13, 17-30.

- Nazneen, N., Rozga, A., Smith, C. J., Oberleitner, R., Abowd, G. D., & Arriaga, R. I. (2015). A novel system for supporting autism diagnosis using home videos: Iterative development and evaluation of system design. *JMIR mHealth and uHealth*, 3(2), e68. doi:10.2196/mhealth.4393.
- Smith, C.J., Rozga, A., Matthews, N., Oberleitner, R., Nazneen, N., and Abowd, G. (2017). Investigating the accuracy of a novel telehealth diagnostic approach for autism spectrum disorder. *Psychological Assessment*, 29(3), 245-252.
- Vestal, L., Smith-Olinde, L., Hicks, G., Hutton, T., & Hart Jr., J. (2006). Efficacy of language assessment in Alzheimer's disease: comparing in-person examination and telemedicine. *Clinical Interventions in Aging*, 1(4), 467.
- Wright, A., Mihura, J., McCord, D., Pade, H. (2020, April 3). Guidance on psychological tele-assessment during the COVID-19 crisis. Retrieved May 15, 2020, from <https://www.apaservices.org/practice/reimbursement/health-codes/testing/tele-assessment-covid-19>
- Wright, A. J. (2018). Equivalence of remote, online administration and traditional, face-to-face administration of the Woodcock-Johnson IV cognitive and achievement tests. *Archives of Assessment Psychology*, 8(1), 23-35.
- Yoshida K, Yamaoka Y, Eguchi Y, et al. Remote neuropsychological assessment of elderly Japanese population using the alzheimer's disease assessment scale: a validation study [published online ahead of print, 2019 May 8]. *J Telemed Telecare*. 2019;1357633X19845278. doi:10.1177/1357633X19845278